

III Всеукраїнська науково-
методична конференція з
міжнародною участю

Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції

Суми 2022

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ І ВИКЛИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Матеріали
III Всеукраїнської науково-методичної конференції
(Суми, 18 червня 2022 року)

Суми 2022

УДК: 341-044.247:37.013

Ц62

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Завгородня В.М., канд. юрид. наук, доцент (голова редколегії)

Куліш А. М., д-р юрид. наук, професор, заслужений юрист України

Славко А.С., канд. юрид. наук

Длугош П., д-р габілітований (соціологічні науки), професор

Камьонка М., д-р (політологія і публічна адміністрація), доцент

Плотнікова М. В., канд. юрид. наук, доцент

Черкасов А.А., д-р іст. наук, професор

Чурилова Т. М. канд. юрид. наук, доцент

Чернявський А.О., канд. юрид. наук, доцент

Швагер О. А., канд. юрид. наук

Ц62 Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції: матер. III Всеукр. наук.-метод. конф. (Суми, 18 червня 2022 р.) / ред. колегія : В.М. Завгородня, А.М. Куліш, та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 230 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, викладачів закладів вищої та фахової передвищої освіти, вчителів шкіл, виголошені в рамках III Всеукраїнської науково-методичної конференції «Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції», присвяченої актуальним питанням європейських студій, педагогіки, політики, історії та права.

Позиція організаційного комітету III Всеукраїнської науково-методичної конференції «Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції» не завжди збігається із міркуваннями, висловленими учасниками. У збірнику збережено авторські орфографію, пунктуацію та стилістику. Відповідальність за достовірність даних та дотримання принципів академічної доброчесності несуть учасники конференції.

© Сумський державний університет, 2022

ЗМІСТ

<i>Ахновська І.О.</i> КЛАСИФІКАЦІЯ ПОНЯТЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОСВІТОЮ	7
<i>Бараненко Д.В.</i> АДМІНІСТРУВАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	12
<i>Барановський Б.О.</i> ВПЛИВ ГРУПИ ГУМАНІТАРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ГЛОБАЛЬНУ СИСТЕМУ ОСВІТИ	16
<i>Баранюк Т. М.</i> РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ЗАЛАГОДЖЕННІ КОНФЛІКТІВ НА ТЕРИТОРІЇ КОЛИШНЬОЇ ЮГОСЛАВІЇ	19
<i>Boipova A.A.</i> BASIC PRINCIPLES OF DEVELOPMENT OF AXIOLOGICAL DIMENSION OF THE EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE	23
<i>Бондар Ю. А.</i> ПРАВОВІ ВЗАЄМВІДНОСИНИ МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ТА МІЖНАРОДНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ПРАЦІ	27
<i>Брюханова Г.В.</i> ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З РОЗРОБКИ РЕКЛАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	31
<i>Бурлай Т. В.</i> СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПОВОЄННОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	33
<i>Halas A.S.</i> MAPPING EUROPEAN ECO-SYSTEM OF MICRO-CREDENTIALS IN HIGHER EDUCATION	38
<i>Holokha A. R.</i> FREE ELECTIONS AS A VALUE	42
<i>Гончаренко А.В.</i> РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	45
<i>Hryn V.H., Hryn K.V.</i> INTEGRATION OF UNDERGRADUATE AND POSTGRADUATE STAGES IN THE MEDICAL PROFESSION DURING MARTIAL LAW IN UKRAINE	50
<i>Гусак Ю.Д.</i> ПРАВО НА ОСВІТУ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ: СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ	53
<i>Давиденко О.</i> РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН	57
<i>Дегтярьов С.І.</i> ЮРИДИЧНА ОСВІТА В РОСІЇ У ХVІІІ СТОЛІТТІ: АПОФЕОЗ НЕДОЛУГОСТІ	59
<i>Денисенко С.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО» ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ У ГАЛУЗІ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	64
<i>Дмитрієв В. І.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ В США	68

<i>Добродум О.В., Мартинюк Е.І., Никитченко О.Е.</i> ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	73
<i>Довженко Р. В.</i> ГЕНОЦИД ЯК ВИКЛИК ЦІННОСТЯМ СУЧАСНОЇ ЗАХІДНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ	77
<i>Zavhorodnia V. M.</i> LEGAL EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: CHALLENGES OF MARTIAL LAW	80
<i>Желобицький Я.К.</i> СУТНІСТЬ ТА МІСЦЕ ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	84
<i>Ішутіна О.Є.</i> РОЗВИТОК МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ «МІЖКУЛЬТУРНІ КОМУНІКАЦІЙНІ СТУДІЇ» (ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ ERASMUS + JEAN MONNET MODULE).....	89
<i>Ковальчук І. В., Ковальчук М. О.</i> ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ	93
<i>Козенкова Л. О.</i> ФІЗИЧНА ТА РОЗУМОВА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ВСТАНОВЛЕННЯ РІВНОВАГИ.....	96
<i>Kochkina D. D.</i> THE CONCEPT OF IMPLEMENTING EQUALITY AS ONE OF THE EU VALUES IN THE UKRAINIAN STRUCTURE OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES.....	102
<i>Козир М.А.</i> ЦІННОСТІ ЄС: ІСТОРИЧНИЙ, ПРАВОВИЙ, ПОЛІТИЧНИЙ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕКСТИ	106
<i>Kolesnik N. D.</i> REINFORCEMENT OF THE EUROPEAN UNION VALUES	111
<i>Кравченко О.В., Щербак А. С.</i> ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ І ВИКЛИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	116
<i>Лебідь А.Є., Тимофеева Т.</i> КОНЦЕПЦІЯ СПРАВЕДЛИВОГО ПОВСТАННЯ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ, ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ТА ЛЕГІТИМАЦІЯ ПРИРОДНОГО ПРАВА.....	122
<i>Lisniak V. A.</i> ROLE OF EUROPEAN VALUES IN SHAPING INTERNATIONAL LAW.....	126
<i>Лісун Я.В.</i> ОСВІТА В УМОВАХ НЕКОНТРОЛЬОВАНИХ МУЛЬТИКРИЗ 2019-2022 ТА ПРІОРИТЕТИ ЇЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	131
<i>Маланчук Т.В.</i> ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ.....	136

Мандич О.В. ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНІ МОДЕЛІ ПОСИЛЕННЯ СУЧАСНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	139
Мельниченко С. Г. ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ, ПРОБЛЕМ ТА ПЕРСПЕКТИВ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ.....	143
Носирев О. О. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ.....	147
Паламарчук О. І. КОРЕЛЯЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ І ТРАДИЦІЙНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В ІСТОРИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	151
Панкратова В.О. ПРАВОВИЙ КВІЗ ЯК ІНТЕРАКТИВНА МЕТОДИКА ПРИ ВИВЧЕННІ ЗАГАЛЬНОПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН.....	155
Підоричева І. Ю. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОСТІР ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ НОВОГО СТРАТЕГІЧНОГО ПОРЯДКУ ДЕННОГО ЄС	157
Плотнікова М.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВАГИ ДО ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ.....	162
Саранов С. В. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ КАТЕГОРІЇ «МИРУ» В «ГОСУДАРІ» МАКІАВЕЛЛІ ТА «ПОЛІТИЧНОМУ ЗАПОВІТІ» РІШЕЛЬЄ	167
Сачко І. О. ТЕРИТОРІАЛЬНІ ВІЙСЬКА ФІНЛЯНДІЇ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ДЛЯ БЕЗПЕКИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ.....	171
Семенцов Я. ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО КОСМІЧНОГО ПРАВА В АСПЕКТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	175
Славко А.С. СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО У УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: КВАЛІФІКАЦІЯ ЗА МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ.....	177
Стрельник В.В. ВІДБУДОВА УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	181
Хмельницька Л.В. СИМВОЛІЗМ «ПІВНИКА З БОРОДЯНКИ» ЯК НАЦІО-КУЛЬТУРНОГО СУПРОТИВУ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	184
Царьова І.В. ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНІ ТЕКСТИ ЯК ДОМІНАНТА ОСВІТИ.....	188
Чернявський А.Л. ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ КОНСУЛЬСЬКИХ УСТАНОВ ТА АДВОКАТУРИ ПІД ЧАС НАДАННЯ ПРАВОВОЇ	

ДОПОМОГИ ЗА КОРДОНОМ В КОНТЕКСТІ ОХОРОНИ ЦІННОСТЕЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	191
Чурилова Т.М. ДО ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ДОВКІЛЛЮ УКРАЇНИ, ЗАВДАНОЇ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РФ	195
Швагер О.А. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЄС.....	201
Швець Т.Е. ТЬЮТОРИНГ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ УЧНЯ ТА ВЧИТЕЛЯ.....	206
Шевчук В.О. РЯТІВНІ СВІТОГЛЯДНІ ЦІННОСТІ ЯК ОСВІТНІ ОРІЄНТИРИ: ВИКЛИКИ ВІЙНИ І ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ	211
Шемелинець І.І. МОЖЛИВІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В ПЛАНІ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	215
Юрченко Л.І., Рябініна О.В., Гонтаренко Л.О. ЕВОЛЮЦІЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОМУ ЦІННІСНОМУ АСПЕКТІ	219
Яремович М.А. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СОЛІДАРНОСТІ У СТУДЕНТІВ СУЧАСНОГО КОЛЕДЖУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ, ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (СКРИНКАСТИ)	223

ЮРИДИЧНА ОСВІТА В РОСІЇ У XVIII СТОЛІТТІ: АПОФЕОЗ НЕДОЛУГОСТІ

Дегтярьов С.І.

*доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії
Сумський державний університет*

В Російській імперії аж до другої половини XVIII століття була відсутня соціальна потреба в освіті взагалі. Відповідно, відсутня була і сама система народної освіти. Деякі дослідники намагалися навіть виправдовувати такий стан речей. Так, П. Пекарський вже у другій половині XIX століття стверджував, що суспільна просвіта у часи Петра I була надто обтяжливою для держави, а тому і непотрібною [4, с.33].

Усвідомлення суспільної користі від освіти почало з'являтися у роки правління Катерини II. У 1767-1771 роках питання про створення системи народної освіти піднімалося навіть під час роботи Комісії по складанню нового Уложення (кодифікації нормативних актів, прийнятих після Соборного Уложення 1649 року). Згодом у

імперії, хоча і повільно, але почала з'являтися мережа навчальних закладів різного рівня. Порівняно з попередніми періодам почала зростати кількість освічених людей (науковців, письменників тощо). Але і тут П. Пекарський продовжував стверджувати, що навіть у цей час освіта ніяк не впливала на суспільство. А появу більшої кількості освічених людей він пояснював тим, що в цей час Катерина II подарувала дворянству окремі права (Жалувана грамота дворянству), які дозволяли дворянам служити, коли вони самі забажають. Окрім того вони звільнялися від тілесних покарань [4, с.33]. Дивна і нелогічна точка зору як для науковця. Але з огляду на те, як розвивалася освіта в Російській імперії у XVIII столітті, слід розуміти, що ця точка зору була абсолютно заангажованою і мала на меті виправдати пасивність і недалекоглядність російського уряду і еліт того часу.

То чи існувало підґрунтя для розвитку юридичної освіти в Росії у таких умовах? Протягом всього століття фактично не існувало самого поняття «професійна освіта» у нашому сучасному розумінні. Вузько професійні якості посадовця не вимагалися і, як правило, не розглядалися (головне бути слухняним і знати грамоту). Але деякі ідеї про необхідність навчальних закладів, де б молодь готували до майбутніх професій (у першу чергу, для забезпечення належного функціонування військової й економічної галузей та бюрократичного апарату), все ж висловлювалися ще на початку XVIII століття. Починає усвідомлюватися важливість юридичних знань («юриспруденції») для посадовців державних установ і системи судочинства.

Але у саме поняття «юриспруденція» щодо цього періоду історик права М. Владимирський-Буданов вкладав такий зміст: вивчення чинних нормативних актів (Соборне Уложення 1649 року, регламенти, укази); практичне вивчення діловодства (правил складання документів) [1, с.180]. Тобто юридична освіта обмежувалася отриманням суто практичних навичок, необхідних для подальшої цивільної служби.

З метою розповсюдження юридичних знань російський уряд спочатку організував для юнаків при колегіях (центральных органах галузевого управління Російської імперії) навчання, суміщене з державною службою (на нижчих канцелярських посадах). Такий формат навчання проіснував до 1763 року. Пізніше заняття з юриспруденції були введені у Шляхетському кадетському корпусі.

В Російській імперії не було повного розуміння того, яким повинен бути зміст юридичної освіти. Ймовірно там не існувало і досвідчених спеціалістів, які б могли, вивчивши європейський досвід [2], організувати її належним чином у власній державі. Державницьке бачення самого Петра I у цьому напрямку зводилося до необхідності «почати перекладати книги юриспруденції» іноземних авторів, щоб за ними викладати.

При такому «розумінні» юридичної освіти у цей же час з'являється вкрай амбітна ідея заснування університету. Німецький вчений Г.В. Лейбніц пропонував Петру I заснувати університети у Москві, Києві, Астрахані. Він вважав за необхідне у кожному університеті створити також і юридичні факультети. Вони повинні були складатися з двох відділень: юридичного з вивченням практичної юриспруденції і політичного з вивченням державного права і загальної історії [1, с.149, 152-153]. Цей проект був орієнтований на тогочасні практики багатьох тогочасних європейських університетів. Вірогідно царю він здався надто обтяжливим і занадто складним, оскільки так і не був втілений у життя.

Лише у 1755 році був заснований Московський університет. Але говорити про високий рівень юридичної освіти і в цьому закладі протягом досліджуваного періоду також не доводиться. Тут був створений і юридичний факультет, що складався з трьох кафедр: загальної, російської юриспруденції й політики (остання була своєрідним аналогом кафедри міжнародного права).

Здавалося б, що саме з цього часу і започаткована повноцінна юридична освіта у Російській імперії. Але ж наскільки вона була повноцінною?

До 1774 року до Московського університету у середньому вступали 20 осіб на рік. А викладання аж до 1767 року велося французькою та латиною [3, с.775]. Якщо студенти не розуміли іноземної мови, то до них долучали студентів, які були в змозі хоч якось перекладати чи коментувати професорські лекції. Треба розуміти неефективність такого способу навчання. Навіть вся університетська документація велася на французькою мовою (з 1765 року – латинською), а офіційні промови виголошувалися також іноземними мовами [5, с.38-39].

Тривалий час кафедри не заповнювалися професорами. Засновник юридичного факультету Ф.Г. Дільтей аж до 1770-х років сам викладав всі юридичні дисципліни. Необхідної кількості професорів у Московському університеті не було навіть для того, щоб приймати рішення про надання найбільш талановитим студентам вчених ступенів. Для цього на спеціальні іспити доводилося додатково запрошувати генерал-прокурора и одного з обер-секретарів департаментів Сенату, що знаходилися у Москві. При цьому саме вони (а не професори) складали екзаменаційні питання (російською мовою і латиною). Хоча при цьому і кількість студентів, які б могли досягти такого рівня, щоб отримати право на складання такого іспиту, була вкрай малою. Наприклад, на юридичному факультеті в 1765 році був лише один такий студент [5, с.39, 41].

З 1768 року публічні лекції з юридичних дисциплін там стали читати російською мовою. Але при цьому літератури, виданої спеціально для підготовки юристів, не існувало. При вивченні юриспруденції використовувалися твори деяких античних авторів, голландські юридичні твори, матеріали законодавчих комісій, деякі російські укази і так звані кормчі книги [6, с.149].

До того ж з'ясувалося, що якщо не враховувати святкові дні та канікули, то «студент навчався протягом року не більше ста днів». При цьому були студенти, які були довго відсутніми в університеті з причин хвороби, сімейних обставин тощо, і їхнє навчання могло вклатися у 30-40 днів на рік [5, с.39].

Ми вже згадували низький суспільний запит на освіту у Росії досліджуваного періоду. Певною ілюстрацією цього є поведінка батьків студентів. Вони часто змушували своїх дітей полишати університет до закінчення терміну навчання і якнайшвидше вступати на державну службу, щоб скоріше зробити кар'єру, покращити свій суспільний престиж і матеріальне становище. Таким чином, цінність освіти, у тому числі юридичної, нівелювалася самим російським соціумом. Станом на 1770 рік 300 студентів Московського університету покинули навчання, не закінчивши його. Скільки з них навчалися на юридичному факультеті, нам невідомо, але повну юридичну освіту отримали лише дві особи [5, с.42].

Як ми вже зазначали вище, на початку XVIII століття проект університету (дійсно пристойний і який реально враховував позитивний досвід Європи, у тому числі і щодо організації в ньому

юридичної освіти), запропонований Г.В. Лейбніцем, був проігнорований російським монархом. Значно пізніше, у 1775 році, відомий французький мислитель Д. Дідро запропонував Катерині II своє бачення того, яким повинен бути російський університет. Він вважав, що у складі університету повинні бути три факультети: медичний, юридичний і богословський. При цьому на юридичному факультеті студенти повинні були навчатися чотири роки. А сам факультет складався б лише з двох кафедр: цивільного та кримінального судочинства. Дідро також пропонував дуже легкий, на його думку, спосіб вирішити проблему з нестачею викладачів і навчальних посібників. Він запропонував перекласти російською мовою іноземні підручники. Це б дозволило кожному, хто розуміє, що написано в книзі, викладати предмет молоді (тобто шляхом механічного відтворення). Тоді не треба буде і викликати «в Росію для заняття професорських і вчительських посад вчених іноземців» [5, с.82, 84]. Фактично, Дідро доручав майбутнє студентства «вчителям-автоматам», які відтворювали зміст підручника, часто не розуміючи його. У його проекті була відсутня навіть пропозиція відрядити з Росії кандидатів на професорські посади за кордон, щоб вони змогли там навчитися й отримати необхідні професійні навички. Недоліки цього проекту були очевидні навіть для російського уряду і він так і не був реалізований.

Слід зазначити, що на цей час у російському суспільстві, у тому числі серед його верхівки, вже усвідомлювалася неефективність університетської освіти. Але при цьому не існувало чіткого розуміння того, якою вона повинна бути. Фактично і повноцінна університетська юридична освіта в Росії протягом XVIII століття так і не сформувалася.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Владимирский-Буданов М. (1874). Государство и народное образование в России XVIII века. Ч.I. Система профессионального образования (от Петра I до Екатерины II). Ярославль: Типография Г.В. Фальк. 330 с.

2. Задорожний Ю. А. Зародження та формування юридичної освіти в країнах Західної Європи // Проблеми вдосконалення підготовки юристів: професійні та морально-етичні аспекти: 3б.

матеріалів наук.-метод. конф., жовтень 2008 р. К.: КНЕУ, 2008. С.127-131.

3. Исабель де Мадариага (2002). *Россия в эпоху Екатерины Великой. Москва: Новое литературное обозрение. 976 с.*

4. Пекарский П. Наука и литература в России при Петре Великом. Т.1. СПб.: Издание Товарищества «Общественная польза», 1862. 578 с.

5. Толстой Д.А. (1883). Взгляд на учебную часть в России в XVIII столетии до 1782 года. СПб.: Типография Императорской Академии Наук. 100 с.

6. Шевырев С. (1855). *История императорского Московского университета. Москва: В Университетской Типографии. XII+584 с.*